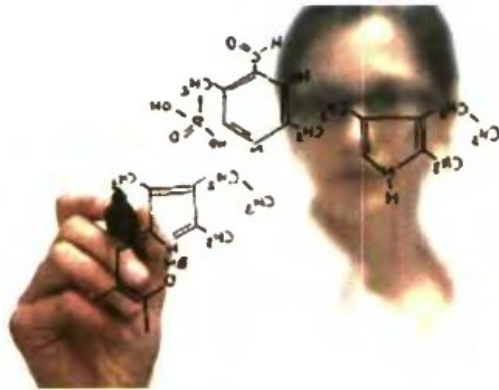

Περιεχόμενα

1. ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΥΠΟ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΚΡΙΣΗΣ

Η ΕΠΟΧΗ 12/06/2016 σελ. 16

Έρευνα και εκπαίδευση υπό συνθήκες κρίσης

Κατά κοινή ομολογία, σε περιόδους λιτότητας οι επενδύσεις στην έρευνα και την **καινοτομία** (E-K), καθώς και στην ανώτατη εκπαίδευση, μειώνονται σημαντικά. Με την έναρξη της κρίσης στην Ευρώπη, το ποσοστό των εταιρειών που αύξησαν τις επενδύσεις τους στην E-K έπεσε κατακόρυφα από το 40,2% στο 10,6%. Αντίθετα, το ποσοστό των εταιρειών που μείωσαν τις επενδύσεις τους αυξήθηκε από 10,8% σε 26,7%. Το 2009 μόνο τέσσερις χώρες (η Ελβετία, η Σουηδία, η Αυστρία και η Φινλανδία) είχαν μηδενικό ισοζύγιο σε επενδύσεις/αποεπενδύσεις. Το ίδιο έτος, η Ελλάδα, παρόλο που τότε δεν είχε ακόμη εισέλθει σε πρόγραμμα λιτότητας, ήταν πρώτη σε αποεπενδύσεις, με επόμενες τη Λιθουανία και τη Λετονία.

Κάποιες ευρωπαϊκές χώρες αντιλήφθηκαν ότι οι επενδύσεις στην E-K και την ανώτατη εκπαίδευση είναι ένας τρόπος καταπολέμησης της κρίσης και προσπάθησαν να «προστατεύσουν» τα σχετικά κονδύλια. Ωστόσο, άλλες χώρες μείωσαν τη δημόσια δαπάνη, παίρνοντας κατά βάση μακροοικονομικά μέτρα. Ακραίο παράδειγμα αποτελεί η Ουγγαρία, η οποία ανέστειλε αρκετά προγράμματα και μείωσε κατά 36,6% τον ετήσιο προϋπολογισμό σ' αυτόν τον τομέα.

Οι κρυφές συνέπειες

Παρόλο που η *διαρροή νέων επιστημόνων* (brain drain) είναι η εμφανέστερη και αμεσότερη συνέπεια της οικονομικής κρίσης, υπάρχουν κάποιες «κρυφές μεταβλητές», που πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη. Για παράδειγμα, μία πρόωμη συνέπεια της οικονομικής κρίσης δεν είναι -όπως θα περίμενε κανείς- η μείωση της ερευνητικής παραγωγής, αλλά η *απώλεια σαφήνειας των ερευνητικών προτάσεων και σχεδίων*. Επειδή η χρηματοδότηση μέσω ευρωπαϊκών ταμείων είναι πλέον πολύ ανταγωνιστική ή προϋποθέτει την απόλυτη ευθυγράμμιση με τη στρατηγική της «έξυπνης εξειδίκευσης», πολλοί επιστημονες αμφιταλαντεύονται ανάμεσα στο πραγματικό ερευνητικό τους ενδιαφέρον και σε θέματα που πιστεύουν ότι είναι πιο εύκολα επιλέξιμα για χρηματοδότηση. Γι' αυτόν τον λόγο, οι ερευνητικές ομάδες αναλαμβάνουν πολύ συχνά έργα, που βρίσκονται στο περιθώριο των πραγματικών τους ενδιαφερόντων, ενώ την ίδια στιγμή προσπαθούν να διατηρήσουν τα προηγούμενα προγράμμά τους πάση θυσία. Έτσι, σταδιακά δημιουργείται μια ασάφεια και σε πολλές περιπτώσεις μία υποκουλτούρα καιροσκοπισμού, χαλαρών ακαδημαϊκών ηθών και νομιμοποιημένης «υπερβολής» (hype).

Μία ακόμα συνέπεια της μειωμένης χρηματοδότησης είναι η *ενδυνάμωση προώπαρχουσών και η δημιουργία νέων ιεραρχιών*. Τόσο σε εθνικό, όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι ισχυρότεροι παίχτες στο πεδίο της έρευνας ανταγωνίζονται

τους λιγότερο ισχυρούς από καλύτερες θέσεις. Αυτό μεγεθύνει τις ανισότητες και δημιουργεί τεράστιες ασυμμετρίες στην κατανομή των ερευνητικών υποδομών και του ανθρώπινου δυναμικού. Αργά ή γρήγορα, η συσσώρευση των μέσων στην «αφρόκρεμα» των ερευνητικών ιδρυμάτων περιθωριοποιεί τα υπόλοιπα, εγκαθιστώντας ένα καθεστώς εξάρτησης, που δηλητηριάζει την επιστημονική συνεργασία, όπως τη γνωρίζουμε μέχρι σήμερα.

Τέλος, τα δημόσια ιδρύματα, που αγωνίζονται να επιβιώσουν υπό συνθήκες κρίσης, είναι ευάλωτα στην *ιδιωτικοποίηση* ή τη *βεβιασμένη προσφυγή σε χρηματοπιστωτικά εργαλεία* (financialization). Όμως, με αυτόν τον τρόπο, τα κριτήρια αξιολόγησης του προσωπικού και του έργου τους αρχίζουν να επηρεάζονται σε υπερβολικό βαθμό από την αγορά, περιορίζοντας βαθμιαία την έρευνα, που στηρίζεται στην επιστημονική περιέργεια.

Υπάρχει διέξοδος;

Υπάρχει άραγε ένας τρόπος εξόδου από αυτόν τον φαύλο κύκλο; Όπως είπαμε παραπάνω, οι στρατηγικές, που ακολουθήσαν μέχρι σήμερα οι ευρωπαϊκές χώρες, περιλαμβάνουν την εξεύρεση πρόσθετης χρηματοδότησης (π.χ. δάνεια, εγγυήσεις και επιχειρηματικά κεφάλαια με κρατική υποστήριξη, διευρυσμένη χρήση φορολογικών κινήτρων, μεγαλύτερη πίεση για την άμεση εκμετάλλευση των ερευνητικών αποτελεσμάτων και νέες ιεραρχήσεις στην E-K). Επίσης, γίνονται προσπάθειες να εξοικονομηθούν πόροι, μέσω συγχωνεύσεων, που άλλοτε έχουν νόημα και άλλοτε όχι. Το ερώτημα είναι εάν αυτά τα μέτρα μπορούν να αποδώσουν, χωρίς να αυξηθεί η δημόσια επένδυση στην E-K και την ανώτατη εκπαίδευση.

Η ιστορία έχει δείξει ότι οι δημόσιες επενδύσεις παίζουν καταλυτικό ρόλο, ιδίως στα αρχικά στάδια της εκμετάλλευσης των ερευνητικών αποτελεσμάτων, όταν ο ιδιωτικός τομέας είναι διστακτικός ή και απρόθυμος να αναλάβει το ρίσκο που του αναλογεί. Ωστόσο, εξαιτίας των περιορισμένων εθνικών πόρων, αρκετές ευρωπαϊκές χώρες αδυνατούν να δεσμεύσουν επαρκή κονδύλια για την E-K, κάτι που κάνει επιτακτική την εξεύρεση ευρωπαϊκής ή άλλης χρηματοδότησης. Εάν αποδεχτούμε και τα δυο σκέλη αυτής της πραγματικότητας, ένα ερώτημα που αποκτά αποφασιστική σημασία είναι εάν αυτή η πρόσθετη χρηματοδότηση που χρειάζεται να γίνει μέσω διμερών συμφωνιών, που εμπλέκουν το δημόσιο, ή μέσω άμεσων συμφωνιών μεταξύ μεμονωμένων ιδρυμάτων ή νεοφυών επιχειρήσεων και διαφόρων πιστωτικών οργανισμών. Η καίρια διαφορά ανάμεσα στις δύο αυτές πρακτικές είναι ότι το «ιδιωτικό χρήμα», το οποίο δανείζεται το κράτος, μετατρέπεται αυτόματως σε «δημόσιο» και δεν συναρτάται κατ' ανάγκη με περιοριστικούς όρους, ενώ αυτό δεν ισχύει στη δεύτερη περίπτωση.

Θα αναρωτηθεί κανείς, πώς θα αποπληρώσει το δημόσιο τα δάνεια, που έχει χρησιμοποιήσει, για να στηρίξει τα ερευνητικά ιδρύματα και τις πρώιμες φάσεις της **καινοτομίας** επιχειρηματικότητας; Σε αυτή την ερώτηση υπάρχει μία μόνο απάντηση: μέσω του (κοινωνικού) πλούτου που θα έχει παραχθεί εν τω μεταξύ. Όσοι αμφισβητούν αυτή την προοπτική απλοϊστά δεν αναγνωρίζουν τη σημασία που έχει -και την πρόσθετη αξία που δημιουργεί- η επιστημονική έρευνα. Εκτός αυτού, άλλες λύσεις, που να εγγυώνται τη βιωσιμότητα του δημόσιου ερευνητικού και εκπαιδευτικού συστήματος, χωρίς τη μαζική του ιδιωτικοποίηση, δεν φαίνεται να υπάρχουν.

Η ιστορία έχει δείξει ότι οι δημόσιες επενδύσεις παίζουν καταλυτικό ρόλο, ιδίως στα αρχικά στάδια της εκμετάλλευσης των ερευνητικών αποτελεσμάτων, όταν ο ιδιωτικός τομέας είναι διστακτικός ή και απρόθυμος να αναλάβει το ρίσκο που του αναλογεί.